

MÜASİR AZƏRBAYCAN PEDAQOGİKASINDA KULTUROLOJİ YANAŞMANIN PROBLEMLƏRİ

Mədəni müxtəliflik, fərqli xalqların, etnik qrupların və mədəniyyətlərin özünəməxsus xüsusiyyətləri və dəyərləri ilə fərqlənməsini ifadə edir. Təhsil sahəsində mədəni müxtəliflik anlayışının inkişafı, şagirdlərə fərqli mədəniyyətlərə qarşı hörmət və anlayış yaratmaqla yanaşı, onları tolerantlıq, empatiya və sosial bacarıqlar ilə zənginləşdirir. Bu yanaşma, şagirdlərin həm milli mədəniyyətə olan bağlılığını gücləndirir, həm də global miqyasda mədəniyyətlərarası anlaşma və əməkdaşlığı təşviq edir.

Mədəni müxtəlifliklə bağlı praktik tədbirlər və tədris metodları, şagirdlərin bu anlayışa olan münasibətini müsbət istiqamətdə inkişaf etdirir. Müxtəlif mədəniyyətlərlə tanışlıq, tədris proqramlarına daxil edilən mədəniyyətlərarası müzakirələr, ekskursiyalar və interaktiv fəaliyyətlər, şagirdlərdə geniş dünyagörüşü və mədəniyyətlərarası uyğunlaşma bacarığı yaradır.

Müəllimlərin bu sahədə ixtisasartırma kursları keçməsi və tədris materiallarının zənginləşdirilməsi, mədəni müxtəliflik anlayışının təhsil effektiv şəkildə daxil olmasına kömək edir. Nəticədə, mədəni müxtəliflik anlayışının şagirdlərdə inkişaf etdirilməsi, cəmiyyətin daha inklüziv və tolerant olmasına, həmçinin gənc nəslin global dünyada daha uyğun şəkildə fəaliyyət göstərməsinə şərait yaradır.

***Açar sözlər:** Kulturoloji yanaşma, Mədəni müxtəliflik, Təhsil və mədəniyyət, Inklüziv təhsil, Şagirdlərin inkişafı, Təhsil sistemində dəyişikliklər.*

Giriş

Pedaqogika insanın təhsil və tərbiyəsi ilə məşğul olan elmdir. O, insanın şəxsiyyət kimi formalaşması, inkişafı və cəmiyyətə yararlı fərd kimi yetişməsi üçün nəzəri və praktiki yanaşmaları araşdırır. Pedaqogika həm elmi, həm də tətbiqi sahə kimi geniş bir fəaliyyət spektrini əhatə edir. Hər bir elmdə olduğu kimi, pedaqogikanın da özünəməxsus anlayışlar sistemi vardır. Buraya pedaqoji proses, tərbiyə, özünü-tərbiyə, yenidəntərbiyə, təhsil, təlim, şəxsiyyətin inkişafı və s. anlayışlar daxildir.

Pedaqogikanın 5 əsas bölməsi vardır. Bunlar:

1. **Ümumi pedaqogika:** Pedaqogikanın əsas nəzəri məsələlərini öyrənir.
  - o Tərbiyə, təlim və təhsil prinsipləri
  - o Pedaqoji qanuna uyğunluqlar
2. **Məktəb pedaqogikası:** Məktəb və sinif daxilində tədris proseslərini araşdırır.
3. **Pedaqoji psixologiya:** Şagirdlərin psixoloji xüsusiyyətlərini öyrənərək tədris metodlarını təkmilləşdirir.
4. **Sosial pedaqogika:** Sosial mühitin insan inkişafına təsirini araşdırır.
5. **İnnovativ pedaqogika:** Yeni təlim və tərbiyə metodlarının tətbiqi və inkişafı ilə məşğuldur.

Kulturologiya tədqiqat anlayışları, metodologiyası və universal metodlarını hazırlayır, insanın tarixi inkişaf təcrübəsini, dövlət quruculuğu və idarəçiliyi praktikasını öyrənir, nəticələr və ümumiləşdirmələr edir, insanın təkmilləşməsinə yardım edən yeni strategiyalar və modelləri, ictimai tərəqqini və dövlətin modernləşməsinə təmin edən davamlı, rəqabət qabiliyyətli və təhlükəsiz texnologiyaları yaradır[4].

Kulturoloji yanaşmanın təhsil prosesində əhəmiyyəti

Kulturoloji yanaşma təhsil prosesində mədəniyyətin əsas komponent kimi qəbul edilməsini və onun tərbiyə-təlim fəaliyyətlərinə inteqrasiyasını nəzərdə tutur. Bu yanaşma, yalnız bilik və

bacarıqların öyrədilməsinə deyil, həm də şagirdlərin milli-mənəvi dəyərlər, estetik zövq və mədəniyyətlərarası münasibətlərin inkişafına yönəldilməsinə xidmət edir.

Təhsil, yalnız peşəkar biliklər və bacarıqların mənimsədilməsi ilə kifayətlənmir, həm də insanın şəxsiyyət kimi formalaşmasında mühüm rol oynayır. Kulturoloji yanaşma bu prosesdə şagirdlərdə milli kimlik və mədəni mənsubiyyət hissini gücləndirir, onları cəmiyyətin dəyərlərinə hörmətlə yanaşan, mədəniyyətlərarası dialoq qurmağa qadir fərdlər kimi yetişdirir, etik, estetik və sosial norma və dəyərlərin mənimsənilməsinə şərait yaradır.

2. Mədəni irsin qorunması və ötürülməsi

Kulturoloji yanaşma milli mədəniyyətin təhsil vasitəsilə gələcək nəsillərə ötürülməsini təmin edir. Bu, xüsusilə qloballaşma dövründə milli dəyərlərin və irsin qorunması üçün əhəmiyyətlidir.

- Azərbaycan musiqisi, ədəbiyyatı, tarixi, adət-ənənələri və digər mədəni elementlərin dərs proqramlarına daxil edilməsi bu məqsəddə xidmət edir.
- Milli dəyərləri qavramaq, şagirdlərdə öz mədəni irslərinə hörmət hissi yaradır və bu irsi gələcəkdə qorumağa həvəsləndirir.

3. Qlobal dəyərlərə inteqrasiyada tarazlığın qorunması

Kulturoloji yanaşma şagirdlərin yalnız milli mədəniyyətə deyil, eyni zamanda digər xalqların mədəniyyətlərinə də hörmət etməsini təmin edir. Bu yanaşma:

- Şagirdlərdə mədəni müxtəlifliyin və qlobal mədəniyyətin əhəmiyyətini anlamağa kömək edir.
- Stereotiplərin və dözümsüzlüyün qarşısını alaraq tolerant və qlobal düşüncə tərzini inkişaf etdirir.

4. Mədəniyyətlərarası dialoqun əsaslarının qoyulması

Müasir cəmiyyətdə mədəniyyətlərarası dialoq və əməkdaşlıq əhəmiyyətli rol oynayır. Kulturoloji yanaşma qloballaşan dünyada sülh və harmoniyanın təmin olunması üçün baza yaradır.

5. Təhsilin həyatla əlaqələndirilməsi

Kulturoloji yanaşma təhsili həyatla daha sıx əlaqələndirir, çünki mədəniyyət insan həyatının hər bir sahəsinə təsir göstərir. Şagirdlər mədəniyyət vasitəsilə:

- Sosial davranış qaydalarını daha yaxşı mənimsəyir.
- Cəmiyyətlə daha uğurlu inteqrasiya edə bilirlər.

6. Müəllimlərin hazırlıq səviyyəsi

- Müəllimlərin əksəriyyəti kulturoloji yanaşma və metodologiyalar üzrə yetərli bilik və bacarığa malik deyil. Bu, mədəniyyətin tədrisə inteqrasiyasını çətinləşdirir.
- Müasir pedaqoji texnologiyalar və metodlar ilə milli dəyərlərin sintezini tətbiq etməkdə çətinlik yaşanır.

7. Texnologiyanın təsiri

- Rəqəmsal texnologiyalar və sosial media şagirdlərin qlobal dəyərlərə yönəlməsini artırır, milli mədəniyyətə marağı azaldır. Kulturoloji yanaşmada bu təsirləri tənzimləyəcək strategiyalar çatışmır.

Kulturoloji yanaşmanın təhsil prosesinə tətbiqi

- **Müasir dərslərdə milli dəyərlərə yer verilməsi:** Azərbaycan musiqisi, ədəbiyyatı, incəsənəti və adət-ənənələr ikimi mövzuların dərslərə daxil edilməsi.
- **İncəsənət və mədəni tədbirlərin təşkili:** Məktəblərdə teatrtamaşaları, folklor gecələri və digər tədbirlər vasitəsilə şagirdlərin mədəniyyətlə praktik əlaqəsinin itəmin etmək.
- **İnnovativ texnologiyaların tətbiqi:** Rəqəmsal resurslardan istifadə etməklə milli mədəniyyətin təbliği və öyrənilməsini təmin etmək.

“Kulturologiya: Dünya mədəniyyətinin tarixi və nəzəriyyəsi” kursunun ali təhsil prosesinin tədrisinə daxil edilməsi tələbələrin ideoloji hazırlığının gücləndirilməsi, öz müqəddəratını təyin etmək üçün dəyər təlimatlarını hazırlamaq qabiliyyətlərinin inkişafı ilə əlaqələndirilir. Kulturoloji biliklərin humanist, tədris və tərbiyə funksiyasının səmərəliliyinin artırılması tədrisin formaları və metodlarının aktivləşdirilməsini, tələbələrin yaradıcı müstəqil işləmələri üçün imkanlar yaratmağa təkan və istiqamət verir[5].

Kulturoloji çatışmazlıqların həll yolları:

- Tədris proqramlarının təkmilləşdirilməsi.
- Müəllimlərin ixtisasartırma kursları.
- Mədəniyyətlə bağlı praktik tədbirlərin təşkili.
- Şagirdlərdə mədəni müxtəliflik anlayışının inkişafı.

Tədris proqramlarının təkmilləşdirilməsi

Tədris proqramlarının təkmilləşdirilməsi, təhsil prosesinin keyfiyyətini artırmaq və müasir tələblərə cavab verən, hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyətlər yetişdirmək üçün zəruri addımdır. Bu proses, cəmiyyətin sosial-iqtisadi ehtiyaclarına uyğunlaşaraq, tədrisin milli və qlobal çağırışlara cavab verməsini təmin edir.

Müəllimlərin ixtisasartırma kursları

Müəllimlərin ixtisasartırma kursları, onların peşəkar bilik və bacarıqlarını yeniləmək, müasir təlim metodların aiyələnməsini təmin etmək və tədris keyfiyyətini artırmaq məqsədilə həyata keçirilən təlim prosesidir. Bukursla müəllimlərin dəyişən təhsil tələblərinə uyğunlaşmasına, tədris prosesində innovativ yanaşmalar tətbiq etməsinə və şəxsi inkişafına töhfə verir.

Mədəniyyətlə bağlı praktik tədbirlərin təşkili

Mədəniyyətlə bağlı praktik tədbirlərin təşkili, təhsil müəssisələrində, cəmiyyətin müxtəlif sahələrində və dövlət qurumlarında mədəniyyətin təbliği, qorunması və inkişafı üçün vacib addımlardır. Bu tədbirlər, insanların mədəniyyətə olan marağını artırmağa, müxtəlif mədəniyyətlərə qarşı hörməti gücləndirməyə və cəmiyyətin mədəni inkişafına təkan verməyə yönəlib. Təhsil sahəsində bu cü tədbirlər, həm şagirdlərin, həm də müəllimlərin mədəniyyət haqqında daha dərin və praktiki biliklər əldə etməsini təmin edir.

Şagirdlərdə mədəni müxtəliflik anlayışının inkişafı

Mədəni müxtəliflik, müxtəlif xalqların, mədəniyyətlərin və etnik qrupların özünəməxsus xüsusiyyətləri, dəyərləri, ənənələri və diləri ilə fərqlənməsini ifadə edən bir anlayışdır. Təhsil prosesində mədəni müxtəliflik anlayışının inkişafı, gənclərin tolerantlıq, hörmət və empatiya kimi sosial bacarıqları mənimsəməsinə kömək edir.

Nəticə

Mədəni müxtəliflik anlayışının şagirdlərdə inkişaf etdirilməsi, təhsil sisteminin ən vacib və zəruri komponentlərindən biridir. Bu, yalnız fərqli xalqların, etnik qrupların və mədəniyyətlərin mövcudluğunu qəbul etməyi deyil, həm də onları başa düşmək, dəyərlərinə hörmətlə yanaşmaq və müxtəlif mədəniyyətlər arasında qarşılıqlı anlaşma yaratmaq kimi vacib bacarıqları inkişaf etdirməyi təmin edir.

Təhsil müəssisələrində mədəni müxtəlifliklə bağlı praktiki tədbirlər, tədris proqramları və müasir təlim metodları, şagirdlərin fərqli mədəniyyətlərlə tanış olmalarını, onlara qarşı hörmət və empatiya göstərmələrini təmin edir.

Müxtəlif mədəniyyətlərə qarşı anlayışlı və açıq fikirli şagirdlərin yetişdirilməsi, həm fərdi inkişaf, həm də cəmiyyətin mədəni zənginliyinə böyük töhfələr verəcəkdir.

Nəticədə, mədəni müxtəliflik anlayışının şagirdlərdə inkişaf etdirilməsi, daha inklüziv, tolerant və sosial cəhətdən məsuliyyətli bir cəmiyyətin qurulmasına yönəlmiş vacib bir təhsil stratejisidir. Bu

yanaşma, təhsil sistemini daha müasir və insan hüquqlarına hörmətlə yanaşan bir şəkildə formalaşdıracaq və gənc nəsli dünya miqyasında müsbət dəyişikliklərə aparacaq.

ƏDƏBİYYAT

1. Əsmər Bədəlova. Təlim-Tərbiyyə (Mühazirə mətnləri)
2. Wikipedia
3. <https://anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2013/fevral/294688.htm>
4. Fuad Məmmədov. Kulturologiya mədəniyyət sivilizasiyası (Dərs vəsaiti)
5. Mir-Bağırzadə Səmirə Altay qızı. Kulturologiya: Dünya mədəniyyətinin tarixi və nəzəriyyəsi adlı dərs vəsaiti.

**Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
Kafedrasının baş laborantı*

Aqile Mammadova

PROBLEMS OF CULTURAL APPROACH IN MODERN AZERBAIJAN PEDAGOGY

Cultural diversity refers to the differences between nations, ethnic groups, and cultures in their unique characteristics and values. The development of the concept of cultural diversity in education helps foster respect and understanding among students for different cultures, while strengthening their skills in tolerance, empathy, and social responsibility. This approach not only reinforces students' attachment to their national culture but also promotes understanding and cooperation between cultures on a global level.

Practical activities and teaching methods related to cultural diversity positively influence students' attitudes toward this concept. Exposure to different cultures, discussions within the curriculum, excursions, and interactive activities help broaden students' perspectives and enhance their ability to adapt in a multicultural environment.

Teacher training courses and enriching teaching materials contribute to the effective integration of the concept of cultural diversity into the educational process. As a result, fostering an understanding of cultural diversity in students contributes to the creation of a more inclusive and tolerant society, while also helping the younger generation to function effectively in a globalized world.

Keywords: *Cultural approach, Cultural diversity, Education and culture, Inclusive education, Student development, Changes in the education system.*

Акиле Мамедова

ПРОБЛЕМЫ КУЛЬТУРНОГО ПОДХОДА В СОВРЕМЕННОЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ПЕДАГОГИКЕ

Культурное разнообразие выражает различия между народами, этническими группами и культурами в их уникальных особенностях и ценностях. Развитие понимания культурного разнообразия в образовательной сфере способствует воспитанию у школьников уважения и

понимания к различным культурам, а также укрепляет их навыки толерантности, эмпатии и социальной ответственности. Такой подход укрепляет приверженность национальной культуре и, одновременно, способствует пониманию и сотрудничеству между культурами на глобальном уровне.

Практические мероприятия и методы обучения, связанные с культурным разнообразием, позитивно влияют на отношение школьников к этой теме. Знакомство с различными культурами, обсуждения в рамках учебных программ, экскурсии и интерактивные занятия развивают у учащихся широкий кругозор и способности к межкультурной адаптации.

Курсы повышения квалификации для учителей и обогащение учебных материалов способствуют эффективному внедрению идеи культурного разнообразия в образовательный процесс. В результате, развитие понимания культурного разнообразия у школьников способствует созданию более инклюзивного и толерантного общества, а также помогает молодому поколению эффективно функционировать в глобализированном мире.

Ключевые слова: *Культурологический подход, Культурное разнообразие, Образование и культура, Инклюзивное образование, Развитие учащихся, Изменения в образовательной системе.*

AMEA-nin məxbir üzvü Ərtegin Salamzadə tərəfindən təqdim edilmişdir.

İlk daxilolma tarixi: 01.04.2025
Son daxilolma tarixi:04.05.2025